
Pseudoanglicyzmy w języku francuskim

Pseudo-anglicisms in French

Joanna Duda
Uniwersytet Łódzki

Abstract

The French are a nation very attached to their culture and tradition, fiercely defending their own ideas and values. Therefore, the French, more than other nations, so stubbornly desire to control every aspect of life, and the language purists try to ensure that the French language does not undergo any changes due to foreign influences. Each emerging word must also be approved by the Académie Française and its 40 professionals called *immortels*. Without their consent, a given lexeme does not officially exist in the language (Clarke, 2008: 122–123). Although the panel of the French keeps guard over the language, it is a living phenomenon, constantly changing, evolving. It is not resistant to loan-words, anglicisms. Young French people use the English language more and more often and learn it eagerly. However, the inhabitants of France find some difficulties in the process of the language acquisition for they have a tendency to create pseudo-anglicisms, that is forms that do not exist in the English language. Being aware of the existing trends in the acquisition of the English language by the French, we can try to eliminate them from the teaching process, and thus, learning a foreign language.

Abstrakt

Francuzi to naród bardzo przywiązany do swej kultury i tradycji, zaciekle broniący własnych idei i wartości. Dlatego też Francuzi właśnie, bardziej

niż inne narody, tak uparcie pragną kontroli nad każdym aspektem życia, a puryści językowi dbają o to, by język francuski nie ulegał jakimkolwiek zmianom i wpływom. Każde nowo pojawiające się słowo musi również zdobyć aprobatę *Académie française* i jej 40 specjalistów zwanych *immortels*. Bez ich zgody dany leksem oficjalnie w języku nie istnieje (Clarke, 2008: 122–123). Mimo sztabu Francuzów czuwających na straży języka, język jest tworem żywym, innymi słowy, stale się zmienia, ewoluuje. Przestaje być odporny na zapożyczenia, anglicyzmy. Młodzi Francuzi coraz częściej używają języka angielskiego i chętnie się go uczą. Sam proces przyswajania tego języka sprawia jednak mieszkańcom Francji pewne trudności. Mają oni bowiem tendencję do tworzenia pseudoanglicyzmów, form słowotwórczych, które nie funkcjonują w języku angielskim. Wiedząc o zaistniałych tendencjach w akwizycji języka angielskiego przez Francuzów, możemy postarać się o to, by je wyeliminować w procesie nauczania, a tym samym procesie uczenia się języka obcego.

Słowa kluczowe: pseudoanglicyzmy, procesy słowotwórcze, nauka języka angielskiego przez Francuzów

Wstęp

Jednym z najczęściej zadawanych pytań, jakie słyszymy od osób powracających z Francji, jest pytanie: *Dlaczego tak skomplikowane relacje zachodzą pomiędzy Francuzami a kimkolwiek, kto próbuje mówić w języku angielskim?* Wspomniana nieufność ma zapewne korzenie w odległej przeszłości i jest związana między innymi z inwazją normąską na Anglię, wojną stuletnią (w szczególności bitwy pod Crécy i Agincourt), francuskimi koloniami w Kanadzie (zwanymi też Nową Francją), wyprawami napoleońskimi, *entente cordiale*¹ czy I i II wojną światową². Obecnie wspomniane wydarzenia to już historia, a więc nie powinny mieć wpływu na teraźniejszość (Clarke, 2012).

1 fr. serdeczne porozumienie — nazwa układu zawartego pomiędzy Francją a Wielką Brytanią mającego kształtować wzajemne stosunki francusko-angielskie.

2 O innych nieomówionych wydarzeniach przeczytać można w książce J. Baszkiewicza pt. *Historia Francji* (2006).

Jednak w przypadku Francuzów odpowiednim wydaje się być stwierdzenie Williama Faulknera: „Przeszłość nigdy nie umiera. Właściwie nawet nie jest przeszłością” (2012: 229).

Zarys terytorialny języka francuskiego

Od inwazji Normanów, a więc od roku 1066, normański dialekt oparty w znacznej mierze na języku francuskim stał się oficjalnym językiem podbitej Anglii. W ciągu następnych trzystu lat posługiwali się nim królowie angielscy oraz klasa rządząca tego kraju, najniższa warstwa społeczna (chłopi) pozostała przy języku anglosaskim. W rezultacie na podbitych ziemiach zaczął powstawać nowy, elastyczny język, przystosowany do bieżących potrzeb — pierwotna forma późniejszego języka angielskiego. W 1385 roku sir John Trevisa odnotował: *in all the grammar schools of England children leave French and construe and learn in English* („we wszystkich angielskich szkołach uczniowie porzucają język francuski i uczą się w języku angielskim”)³ (Hastings, 1997: 46). W roku 1399, za panowania króla Henryka IV, język angielski stał się oficjalnym językiem dworu królewskiego.

Choć na Wyspach zaczęto powszechnie używać języka angielskiego, obszar gdzie mówiono w języku francuskim nie zmniejszył się. XVI wiek to pierwsze dalekomorskie wyprawy francuskich odkrywców do Ameryki Północnej i pierwsze powstałe tam kolonie. Prym Francji trwał aż do II połowy XVIII wieku.

W 1763 roku Francja straciła na rzecz Wielkiej Brytanii znaczną część kolonii znajdujących się w Ameryce Północnej (dzisiejsze terytoria Kanady), a w 1803 roku na mocy *Vente de la Louisiane* Luizjana trafiła w ręce Stanów Zjednoczonych. W samej Francji natomiast na okres ten przypada wybuch Wielkiej Rewolucji Francuskiej, siejącej zamęt i zniszczenie, oraz próba powrotu do starego ładu tuż po niej. Te wszystkie czynniki wpływają zatem na utratę silnej pozycji Francji na tle międzynarodowym i braku poparcia dla tego państwa przez resztę mocarstw. W konsekwencji popularność języka francuskiego zaczyna gwałtownie spadać, a coraz większe znaczenie zyskuje język angielski. Rok 1830 nie przynosi oczekiwanych zmian, prawdą jest, iż Francuzi odzyskali większość swych kolonii oraz rozpoczęli ponowny etap

3 tłumaczenie własne.

ekspansji kolonialnej (tereny dzisiejszej Afryki), jednak sam język francuski nie odzyskał już swej dominującej pozycji. W 1919 roku traktat kończący I wojnę światową, tj. traktat wersalski, zostaje sporządzony w dwóch językach — języku francuskim i angielskim (Baszkievicz, 2006).

Język francuski we Francji

Aby język francuski mógł przetrwać przez stulecia, kardynał Richelieu powołał w 1635 roku we Francji *Académie française*, której głównym celem było czuwanie na straży języka francuskiego⁴. Bez zgody czterdziestu specjalistów, zwanych *immortels* (fr. wieczny, nieśmiertelny), każde nowo pojawiające się słowo w języku oficjalnie nie istnieje (Pellisson, 1989). Podczas gdy autorzy angielskich czy polskich słowników chętnie dołączają do nich każde obce słowo, *nieśmiertelni* starają się przeważnie nie dopuścić zagranicznych wyrażen i zaproponować leksemy francuskie na ich miejsce. Do najbardziej znanych przykładów tego zjawiska należą próby z lat osiemdziesiątych, kiedy nauczyciele wykładający we francuskich szkołach biznesu zostali zobligowani do używania słowa *mercatique* zamiast *marketing*, przeprowadzono również dość udaną kampanię na rzecz słowa *baladeur* mającego zastąpić słowo *walkman* oraz wyrażenia *gomme à macher*, które jednak nie pokonało *chewing gum*. Przeciwnicy języka angielskiego próbowali także przekonać swych rodaków, by ci zamiast e-maili pisali *courriels électroniques*, a gdy próba ta nie przyniosła spodziewanych rezultatów, postanowiono zmienić pisownię słowa *mail* na pisownię bliższą językowi galijskiemu *mel*. W następstwie owych działań część Francuzów została przy pierwotnej wersji — słowie *courriel*, z kolei reszta mówi o wysyłaniu sobie wzajemnie *un mail*⁵ (Clarke, 2008: 122–123).

Klasyfikacja zapożyczeń w języku francuskim

Język francuski wyróżnia kilka klasyfikacji zapożyczeń w zależności od metodologii i kątu badań danego zapożyczenia. Możemy tu wymienić kla-

4 Kolejnym celem, nieprzewidzianym na początku, jest mecenat. Stał się on możliwy do zrealizowania dopiero po wielu dotacjach i zapisach testamentowych na rzecz Akademii Francuskiej.

5 Lista angielskich słów, które należałoby zastąpić francuskimi odpowiednikami jest bardzo rozległa. Więcej na ten temat przeczytać można w artykule J. Humbleya *Emprunts, vrais et faux, dans le Petit Robert 2007* (2008).

syfikacje zapożyczeń uwzględniające następujące kryteria: pochodzenie danej jednostki, jej trwałość w języku docelowym, funkcja i rola pełniona w nowym systemie językowym oraz wszelkie inne *aspects linguistiques* którym poddana jest jednostka (Rey-Débove, 1984). Ze względu na tematykę powyższego artykułu rozszerzymy w nim jedynie terminologię związaną z ostatnią klasyfikacją, a więc podziałem zapożyczeń z uwzględnieniem aspektów językowych.

Do omawianej klasyfikacji należą *emprunts sémantiques* (zapożyczenia semantyczne) polegające na zapożyczeniu sensu słowa z języka angielskiego i przypisania go istniejącemu już wyrazowi w języku francuskim, jak np. *approche* (ang. approach), *caravane* (ang. caravan) czy *conventionnel* (ang. conventional). Kolejnym elementem tej klasyfikacji są *calques* (kalki językowe), a więc dosłowny przekład słowa bądź wyrażenia z języka angielskiego na język francuski, np. *lune de miel* (ang. honey moon), *gratte-ciel* (ang. sky-scraper) czy *prêt-à-porter* (ang. ready-to-wear). Jeszcze innymi elementami należącymi do tej klasyfikacji są *traductions et équivalents* (odzwierciedlenia i odpowiedniki), gdzie jeden z dwóch elementów zestawienia w języku angielskim nie jest dosłownie przetłumaczony na język francuski, np. *libre-service* (ang. self-service) czy *longue durée* (ang. long playing). Do podanej klasyfikacji zaliczają się też *emprunts formels* (zapożyczenia formalne)⁶, innymi słowy, pseudoanglicyzmy (Rey-Débove, 1984: IX-X).

Pseudoanglicyzmy

Pierwszy człon wyrazu pseudoanglicyzm, a zatem człon *pseudo*, zwraca uwagę na to iż mamy do czynienia „z nazwami i określeniami osób, rzeczy lub zjawisk, które nie są tym, co udają lub naśladują” (Bańko, 2003: 1036). Inaczej mówiąc sugeruje podobieństwo do czegoś, a nawet fałszywość w stosunku do wyrażenia docelowego. Samo człon *pseudo*, jak zauważa Bańko, pochodzi od greckiego wyrazu *pseûdos* oznaczającego kłamstwo. Na tej podstawie możemy uznać pseudoanglicyzmy za formy słowotwórcze (tworzone przez Francuzów), które nie są wyrażeniami w języku angielskim bowiem nie funkcjonują w tym języku. Powyższe wyrażenia są

6 tłumaczenia własne powyższych wyrażeń

zatem nieznane użytkownikom języka angielskiego, a tym samym nie są używane w krajach anglojęzycznych.

W tym momencie warto byłoby odwołać się również do sposobu przedstawienia powyższego tematu przez źródła francuskojęzyczne. W *Dictionnaire des anglicismes* możemy przeczytać:

Często używa się nazw własnych, angielskich, na oznaczanie przedmiotów (na przykład *carter* od nazwiska wynalazcy, po angielsku *chain-guard*, *sump*, *casing*). Te czysto formalne zapożyczenia są nazywane fałszywymi anglicyzmami albo pseudoanglicyzmami. (1980: IX) [tłum. Szeffińska-Baran]

Jak widzimy słownik ten sytuuje zaistniałe zwroty jako tzw. zapożyczenia formalne. Oddziela je natomiast od *faux amis*⁷ zaznaczając, że:

Często zdarza się, że znaczenie słowa zapożyczonego jest nieznane lub słabo znane i znajdujemy w nim pewien sens przeciwny. W konsekwencji prawdziwe zapożyczenie to tylko ciąg fonetyczno-graficzny. (1980: IX) [tłum. Szeffińska-Baran]

Jasno sprecyzowanej definicji pseudoanglicyzmu nie daje również *Petit Robert*, przypisuje jednak temu fenomenowi następujący komentarz:

Derywacja francuska na bazie słów angielskich nadal się rozwija, po *footing*, *tenisman* mamy *relooker*, *révolvriser*, *glamoureux*, *fouteux*, *flashant*, *débriefeur*. *Camping-car* jest słowem obcym dla anglojęzycznych użytkowników języka, a *travelling* jest na angielski tłumaczone jako *tracking*. (2007: XVIII) [tłum. Szeffińska-Baran]

Według Humbleya punkt widzenia przedstawiony w powyższym komentarzu jest w pewnych przypadkach uzasadniony, niemniej jednak w swoim artykule podkreśla on, iż wyrażenia, które zwykle w słowniku traktowane są jako fałszywe anglicyzmy, tu w — *Petit Robert* — potraktowane są jako przykłady derywacji (2008: 5).

7 *fałszywi przyjaciele* — wyrazy identyczne lub podobne pod względem formalnym, a różniące się znaczeniem (Orłowski, 2003: 9).

Picone (1996), Rey-Débove i Gagnon (1980, 1984) wyróżniają dwa główne sposoby powstawania pseudoanglicyzmów — dodanie sufiksu i redukcję części zestawienia lub złożenia w języku obcym. W pierwszym przypadku mówimy o przyrostkach dodawanych do podstawy słowotwórczej wyrazu, jak na przykład ma to miejsce w słowach *plan-ning* (tu możemy także zaobserwować podwojenie „n”) czy *shampooing*. Według Picone’a duży sukces *-ing* ma swe źródło w istotnej funkcji składniowej służącej nominalizacji każdego elementu (1996: 356). Warto zaznaczyć, iż podane wyrazy funkcjonują jako rzeczowniki rodzaju męskiego w języku francuskim podczas gdy w języku angielskim słowa *to plan* oraz *to shampoo*⁸ pełnią rolę czasowników. Innym przykładem przyrostka są cząstki słowotwórcze dodawane do podstawy słowotwórczej wyrazu, takie jak *-man* lub *-woman*, towarzyszące zwykle nazewnictwu osób uprawiających sport, np. *tennisman*, *tenniswoman*, *rugbyman* bądź osób odpowiadających za komunikację miejską, jak np. *taximan*. Oprócz pojawiającego się przyrostka, możemy zauważyć, że powyższe wyrazy zostały również poddane redukcji — usunięty został drugi człon zestawień angielskich zwrotów *tennis player*, *rugby player*, *taxi driver*. Zarówno w języku francuskim, jak i w języku angielskim podane zwroty są rzeczownikami. Ciekawym przykładem jest również sufix *-er* dodawany do angielskiego czasownika *to speak*, w konsekwencji czego powstaje francuski rzeczownik *le speaker*. Drugim najbardziej powszechnym sposobem wymienianym przez autorów, jest redukcja części zestawienia lub złożenia w języku obcym. Według Rey-Débove i Gagnon (1980) proces ten ma miejsce podczas momentu zapożyczenia, gdy zwroty angielskie zostają skrócone poprzez usunięcie drugiego członu zestawienia, do form takich jak *smoking* (ang. *smoking jacket*) czy *dancing* (ang. *dancing hall*). Lub następuje później i jest efektem tzw. „redukcji późniejszej” (Humbley, 2008: 9) [tłum. Szeplińska-Baran] — usunięcia drugiego członu złożenia bądź zestawienia, jak w przypadku słów *basket* (ang. *basketball*) czy *body* (ang. *body stocking*). W obu językach powyższe formy to rzeczowniki.

8 pisownia za Rey-Débove & Gagnon (1984: 907)

Poniższa tabela ukazuje zestawienie wszystkich wymienionych powyżej pseudoanglicyzmów wraz z ich odpowiednikami w języku angielskim:

Pseudoanglicyzm	Wyrażenie w języku angielskim
<i>planning</i>	<i>to plan</i>
<i>shampooing</i>	<i>(to) shampoo</i>
<i>tennisman, tenniswoman</i>	<i>tennis player</i>
<i>rugbyman</i>	<i>rugby player</i>
<i>taximan</i>	<i>taxi driver</i>
<i>speaker</i>	<i>announcer</i>
<i>smoking</i>	<i>smoking jacket</i>
<i>dancing</i>	<i>dancing hall</i>
<i>basket</i>	<i>basketball</i>
<i>body</i>	<i>body stocking</i>

Tabela 1.

Pseudoanglicyzmy i ich odpowiedniki w języku angielskim: opracowano na podstawie Rey-Débove i Gagnon (1980,1984)

Proces tworzenia pseudoanglicyzmów, jak zaznacza Humbley, jest spełnieniem potrzeby tworzenia nowych elementów leksyki, nadawania im nowatorskich znaczeń. Obecnie, jak pisze, zaspokajamy te potrzeby odwołując się do sformułowań angielskich bez brania pod uwagę, czy dana konstrukcja odpowiada potwierdzonemu wyrażeniu w języku angielskim czy nie. Dodaje, że oczywistym jest fakt, iż w dzisiejszych czasach język angielski przejął funkcję języków klasycznych (greka, łacina) i spełnia tym samym funkcję onomastyczną (2008: 6–7).

Zakończenie

Kwestia posługiwania się językiem angielskim we Francji to temat, który już od kilkunastu lat wzbudza ogromne kontrowersje zarówno wśród teoretyków, badaczy jak i przeciętnych użytkowników języka francuskiego. Z jednej strony, jak pisze Fournier „Był okres, kiedy nadużywanie an-

gielskich słów było we Francji uważane za bardzo eleganckie. Ale ta dość dziwna moda jak i jej wytwór czyli *franglais* (język francusko-angielski) zostały w ostatnich dziesięcioleciach kategorycznie potępione” (1991: 52–53) [tłum. Szeffińska-Baran]. Wypowiedź ta dowodzi, iż wciąż w wielu francuskich sercach tkwi głęboko zakorzeniona obawa, że język angielski docelowo wyprze język francuski. Z drugiej strony Francuzi zdają się być świadomi zasięgu języka angielskiego i jego międzynarodowego statusu, o czym mogą świadczyć próby mówienia w tym języku, a tym samym powstałe pseudoanglicyzmy.

Bibliografia

- Bańko, M. 2003. *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Baszkiewicz, J. 2006. *Historia Francji*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossol.
- Clarke, S. 2008. *Jak rozmawiać ze ślimakiem. Dziesięć przykazań, które pomogą ci zrozumieć Francuzów*. Warszawa: WAB.
- Clarke, S. 2012. *1000 lat wkurzania Francuzów*. Warszawa: WAB.
- Faulkner, W. 2012. *Requiem for a Nun*. Vintage: Knopf Doubleday Publishing Group.
- Fournier, L. 1991. *Sur le bout de la langue. Anglicismes 1. 2e édition*. Québec: les Éditions Rabelais.
- Hastings, A. 1997. *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Humbley, J. 2008. *Emprunts, vrais et faux, dans le Petit Robert 2007*. in Pruvost, J. (eds.), *Les journées des dictionnaires de Cergy : Dictionnaires et mots voyageurs. Les 40 ans du Petit Robert, de Paul Robert à Alain Rey*, Herblay, Editions des Silves, 221–238.
- Orłoś, Z. 2003. *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*. Kraków: Wydawnictwo UJ, 9.
- Pellisson, P. 1989. *Histoire de l'Académie française depuis son établissement jusqu'en 1652 (1653). Réédition*. Paris: Slatkine Reprints.
- Petit Robert*. 2007. Paris: Les Usuels du Robert.

- Picone, M. 1996. *Anglicismes, neologisms and dynamic French*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Rey-Débove, J. & Gagnon, G. 1980. *Dictionnaire des anglicismes: les mots anglais et américains en Français*. Paris: Les Usuels du Robert.
- Rey-Débove, J. & Gagnon, G. 1984. *Dictionnaire des anglicismes: les mots anglais et américains en Français*. Paris: Les Usuels du Robert.

Joanna Duda ukończyła filologię romańską, specjalność język francuski i język angielski, na Uniwersytecie Łódzkim. Podczas studiów ukończyła dwie specjalizacje: glottodydaktyczną (licencjat) oraz językoznawczą, w tym tłumaczeniową, w zakresie obu języków (magisterium). Od 2009 związana z kołem naukowym the PsychoLinguistic Open Team (PLOT). Poza studiami pracuje jako lektor w szkole językowej.